

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาของปัญหาและความสำคัญ

นมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการเจริญเติบโตของร่างกายและซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชรา ในปัจจุบันคนไทยมีการใส่ใจรวมทั้งให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพของตนเองมากขึ้น และรัฐบาลมีนโยบายในการรณรงค์ให้ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กให้ดื่มนมมากขึ้น เนื่องจากนมมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาการทางร่างกายและสมอง นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้สามารถดำรงอาชีพเลี้ยงโคนมได้อย่างยั่งยืนและเป็นการสร้างความมั่นคงด้านอาหารของประเทศด้วย

ปัจจุบันนํานมดิบที่ผลิตได้เกือบทั้งหมดในประเทศใช้ในการผลิตเป็นนมพร้อมดื่ม โดยตลาดนมพร้อมดื่มสามารถแยกออกได้เป็น 2 ตลาด คือ ตลาดนมโรงเรียน และตลาดนมพาณิชย์ โดยมีสัดส่วนประมาณ 40: 60 ของปริมาณการผลิตทั้งหมด โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน เป็นโครงการของภาครัฐที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2535 เพื่อแก้ปัญหาการขาดสารอาหารและภาวะทุพโภชนาการในเด็ก ซึ่งองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization : FAO) ได้แนะนำให้เด็กในวัยเรียน (อายุ 6-12 ปี) ได้ดื่มนมจืดวันละ 400-500 ซีซี ต่อวัน ซึ่งเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง อันจะส่งผลต่อการพัฒนาการด้านต่างๆของเด็กเป็นไปอย่างเต็มศักยภาพ ประกอบกับระยะเวลาตั้งแต่ปี 2530 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร ตลอดจนการช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้สามารถขายนํานมดิบได้ จึงส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กนักเรียนได้ดื่มนมอย่างจริงจัง ปัจจุบันองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบโครงการอาหารเสริม(นม)โรงเรียนภายใต้ การกำกับดูแลเชิงนโยบายของคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม (โครงการอาหารเสริม(นม)โรงเรียน, 2554) โดยในปีการศึกษา 1/2557 ได้มีการจัดสรรงบประมาณ สำหรับจัดซื้อนมพร้อมดื่มจำนวน 1.4 หมื่นล้านบาท ให้แก่เด็กนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อให้บริโภคนมขนาด 200 มิลลิลิตร จำนวน 260 วัน ซึ่งในปีการศึกษา 2/2557 ราคานมพาสเจอร์ไรซ์ถุงละ 6.37 บาท และนมยูเอชทีกล่องละ 7.61 ชนิดซอง ซองละ 7.51 บาท และในปีการศึกษา 1/2558 ราคาได้เพิ่มขึ้น โดยราคานมพาสเจอร์ไรซ์

ถูกละ 6.58 บาท และนมยูเอชทีกิโลกรัมละ 7.82 บาท ชนิดของ ชองละ 7.72 บาท ซึ่งยังคงไม่เปลี่ยนแปลงจนถึงปี 2559 เป้าหมายของโครงการคือ เด็กนักเรียนได้ดื่มนม 260 วัน ซึ่งนมพร้อมดื่มสำหรับโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนจะต้องเป็นนมที่ผลิตจากน้ำนมดิบภายในประเทศและเป็นรสจืดเท่านั้น เมื่อพิจารณาการเติบโตของตลาดนมโรงเรียนนับตั้งแต่เริ่มโครงการ พบว่ามีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องตามนโยบายของภาครัฐ ที่มีการเพิ่มงบประมาณในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนอย่างมากโดยเฉพาะในช่วงปี 2550-2554 ที่ผ่านมา จำนวนงบประมาณสำหรับโครงการอาหารเสริม(นม)โรงเรียนเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว กล่าวคือ ปี 2550 โครงการได้รับการจัดสรรงบประมาณ 6,750 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 14,000 ล้านบาทในปี 2554 จนถึงปี 2557 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2557) และในปี 2558 – 2559 ได้เพิ่มงบประมาณเป็น 15,000 ล้านบาท ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า นมโรงเรียน เป็นตลาดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตของการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรไทย

ในปี 2559 จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรเด็กในวัยเรียนจำนวน 106,303 คน โดยในอำเภอเมืองมีเด็กวัยเรียนในสังกัดสถานศึกษาของรัฐบาล เอกชนและสังกัดเทศบาลจำนวน 18,022 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมที่ทำการผลิตนมโรงเรียนจัดส่งให้ ได้แก่ สหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด องค์การส่งเสริมโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค. เชียงใหม่) และบริษัทเชียงใหม่เฟรชมิลค์ จำกัด โดยสหกรณ์โคนมฯและบริษัท เชียงใหม่เฟรชมิลค์ จำกัด มีที่ตั้งบริษัทอยู่ในอำเภอสารภี จะเห็นได้ว่า การจัดส่งนมโรงเรียนไม่ได้ขึ้นอยู่กับระยะทางระหว่างโรงเรียนและโรงงานหรือบริษัทของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมแต่ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ในการพิจารณาคัดเลือกและจัดสรรสิทธิการจำหน่ายนมโรงเรียนให้ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมแต่ละราย ดังนั้นสถานที่ของโรงเรียน และระยะทางในการขนส่งจากผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมไปยังโรงเรียนจึงไม่ใช่บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งขัดกับหลักการโลจิสติกส์ และการลดต้นทุนในการดำเนินงาน

ผู้เกี่ยวข้องในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ประกอบไปด้วย ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นม มีหน้าที่ผลิตนมโรงเรียน มีทั้งผู้ประกอบการของรัฐบาล เช่น สหกรณ์โคนม องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย หรือผู้ประกอบการของเอกชน และตัวแทนขนส่งนมโรงเรียน เป็นบุคคลภายนอกที่ผู้ประกอบการว่าจ้างให้ทำการขนส่งนมโรงเรียน โดยจะให้ราคาค่าขนส่งตามจำนวนถูงที่ทำการส่งหรือตามระยะทางที่ทำการขนส่งในราคา 0.25 – 0.40 บาทต่อถูง และโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ กระบวนการทำงานที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ประกอบการและตัวแทนขนส่งล้วนมีต้นทุนการประกอบการจากความต้องการบริโภคนมโรงเรียนที่มีเพิ่มมากขึ้น การที่เด็กทุกโรงเรียนจะได้รับนมโรงเรียนทุกคน ในเวลาที่ถูกต้อง และได้รับนมที่มีคุณภาพดีได้นั้น มีผลมาจากการจัดการด้าน

โลจิสติกส์ ซึ่งมีความสำคัญต่อโครงการ ทั้งทางด้านการสั่งซื้อ จนถึงการขนส่งมายังโรงเรียน ดังนั้น การจัดการโลจิสติกส์จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะเข้ามาช่วยพัฒนาประสิทธิภาพและลดความสูญเสียของ โครงการอาหารเสริม (นม)โรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากนมโรงเรียนที่ทำการขนส่งทุกวันจำนวน 200 วัน เป็นนมพาสเจอร์ไรส์ การเก็บรักษาและการขนส่งจึงมีผลต่อคุณภาพนม นอกจากนี้ยังมี ปัญหาที่เกิดจากความล่าช้า บรรจุภัณฑ์ที่ไม่สมบูรณ์

ดังนั้นการศึกษากำหนดการจัดการโลจิสติกส์ของโครงการอาหารเสริม(นม)โรงเรียนจะเป็นการหา แนวทางเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของโครงการนมโรงเรียน โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่การส่งคำสั่งซื้อของ โรงเรียนไปยังศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบของสหกรณ์ องค์การส่งเสริมโคนมแห่งประเทศไทยหรือ ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมที่เข้าร่วมโครงการ จนถึงการขนส่งสินค้าของตัวแทนส่งนมโรงเรียน ซึ่ง เป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพของระบบโลจิสติกส์ของโครงการอาหารเสริม(นม)โรงเรียนเพื่อเพิ่มขีด ความสามารถในการจัดการโลจิสติกส์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากด้านการจัดการโลจิสติกส์แล้ว การศึกษานี้ วิเคราะห์หาต้นทุนที่เกิดขึ้นใน กระบวนการโลจิสติกส์ โดยใช้ต้นทุนฐานกิจกรรมเพื่อให้ครอบคลุมต้นทุนที่เกิดขึ้นในแต่ละกิจกรรม ตามความเป็นจริง เพื่อนำไปพัฒนาให้สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า และลดต้นทุนโลจิสติกส์ การทราบถึงต้นทุนที่แท้จริงในแต่ละกิจกรรม สามารถใช้เป็นแนวทางในการลดกิจกรรมที่ไม่เพิ่ม มูลค่า หรือกิจกรรมที่ทับซ้อนออก และลดต้นทุนที่เกิดขึ้น ซึ่งน่าจะใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มขีด ความสามารถของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมและตัวแทนส่งนมโรงเรียนได้

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบการจัดการ โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน
2. เพื่อศึกษาระบบการจัดการโลจิสติกส์ของโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน
3. เพื่อวิเคราะห์ต้นทุน โลจิสติกส์ของโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

ทราบแนวทางในการพัฒนาการจัดการโลจิสติกส์ของโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ทั้งโลจิสติกส์ขาออกของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมและโลจิสติกส์ขาเข้าและขาออกของตัวแทนส่ง นม และโลจิสติกส์ขาเข้าของโรงเรียน รวมถึงใช้เป็นแนวทางเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานจากการ ลดต้นทุนที่ไม่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ทำการเก็บข้อมูลในปีการศึกษา 1/2559 ซึ่งอยู่ในระหว่างเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 เป็นระยะเวลา 6 เดือน โดยทำการศึกษาโรงเรียนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 15 โรงเรียน จากโรงเรียนทั้งหมด 78 โรงเรียน ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นม 3 ราย จากผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด 4 ราย และตัวแทนขนส่งนมโรงเรียน จำนวน 7 ราย ทำการศึกษาการจัดการโลจิสติกส์ของโครงการอาหารเสริม (นม)โรงเรียน ระบบการจัดการโลจิสติกส์ รวมถึงต้นทุนของการจัดการโลจิสติกส์ โดยทำการศึกษาดูเฉพาะต้นทุนและโลจิสติกส์ขาเข้าและขาออกของตัวแทนขนส่งนม และต้นทุนโลจิสติกส์ขาออกผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นม

1.5 วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าข้อมูลการจัดการโลจิสติกส์ของโครงการอาหารเสริม(นม)โรงเรียนใช้ข้อมูลการดำเนินงานในปี 2559 โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากการสำรวจพื้นที่ซึ่งมีโรงเรียนมีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมที่มีหน้าที่ส่งนมโรงเรียนให้ โดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 15 โรงเรียน โดยเลือกโรงเรียนที่สังกัดรัฐบาล 6 โรงเรียน โรงเรียนที่สังกัดเอกชนจำนวน 6 โรงเรียน และโรงเรียนที่สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ 3 โรงเรียน ตามจำนวนนักเรียนระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมาจากการสุ่ม

2. ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนให้แก่โรงเรียนในอำเภอเมือง ประกอบด้วย 3 ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นม ได้แก่ องค์การส่งเสริมโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.สำนักงานภาคเหนือตอนบน) สหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด และบริษัทเชียงใหม่เฟรชมิลค์ จำกัด

3. ตัวแทนขนส่งนม มีหน้าที่ส่งนมโรงเรียนให้แก่โรงเรียนในอำเภอเมือง โดยมีทั้งตัวแทนขนส่งนมของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นม และตัวแทนขนส่งนมที่ทำสัญญาจ้างจำนวน 7 ราย

ข้อมูลและการเก็บรวบรวม

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ทำการเก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบโครงการ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 สัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบโครงการของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม(นม) โรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 15 ราย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ในการเก็บข้อมูล ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการด้านโลจิสติกส์ขาเข้าของโรงเรียน ด้านการจัดการ คำสั่งซื้อ การขนส่งขาเข้า การรับและจัดเก็บสินค้า

กลุ่มที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมจำนวนทั้งสิ้น 3 ราย ได้แก่ องค์การ ส่งเสริมโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค. เชียงใหม่) สหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด และบริษัทเชียงใหม่ เพรชมิลค์ จำกัด โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เกี่ยวกับการจัดการด้าน โลจิสติกส์ขาออกของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นม ในด้านการจัดการคำสั่งซื้อ การกระจายสินค้าขา ออก การติดต่อลูกค้า รับคำสั่งซื้อและการบริการลูกค้า และการขนส่งขาออก

กลุ่มที่ 3 การสัมภาษณ์ตัวแทนส่งนมจำนวนทั้งสิ้น 7 ราย ซึ่งเป็นตัวแทนส่งนมที่รับนม โรงเรียนจากผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นม 3 รายข้างต้น โดยมีการทำสัญญาจ้างขนส่งนม และได้รับ ค่าตอบแทน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เกี่ยวกับการจัดการด้านโลจิสติกส์ การ จัดการสินค้าคงคลัง และการจัดซื้อ รวมไปถึงต้นทุนโลจิสติกส์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการโลจิสติกส์ ขาเข้าและขาออกด้วย

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) โดยการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร วารสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ งานวิจัย และการศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กระทรวงเกษตร และสหกรณ์ องค์การส่งเสริมโคนมแห่งประเทศไทย เป็นต้น โดยเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกกลุ่ม ตัวอย่าง (โรงเรียน) และการจัดสรรเขตพื้นที่ในการจำหน่ายนม และหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติ โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน เป็นต้น

1.6 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โดยเลือกโรงเรียน 15 โรงเรียน จากทั้งหมด 78 โรงเรียนมาทำการศึกษา โดยประกอบไปด้วยโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ และโรงเรียนเอกชน ซึ่ง รัฐบาลได้ให้การสนับสนุนโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ให้แก่เด็กนักเรียนเป็นเวลา 260 วัน

ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นม หมายถึง บริษัท สหกรณ์ และองค์การส่งเสริมโคนมแห่ง ประเทศไทยซึ่งได้ทำข้อตกลงการบริหารจัดการน้ำนมโค หรือ MOU กับรัฐบาล ทำการผลิตนม โรงเรียนให้แก่โรงเรียนที่ได้รับการจัดสรรสิทธิ์ในการจำหน่ายนม ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง องค์การส่งเสริมโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค. เชียงใหม่) สหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด และบริษัท เชียงใหม่เพรชมิลค์ จำกัด

ตัวแทนส่งนม หมายถึง คนกลางที่ทำหน้าที่ในการขนส่งนมพร้อมดื่มไปยังโรงเรียน โดยได้รับค่าขนส่งต่อหน่วย (ถุง/กล่อง) ในการขนส่ง ซึ่งทำสัญญาจ้างขนนมกับผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นม

การจัดการ หมายถึง การสั่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน เพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ระบบการจัดการโลจิสติกส์ หมายถึง ระบบบริหารการสั่งซื้อ การจัดลำเลียงสินค้า การเคลื่อนย้ายการจัดเตรียมวัตถุดิบ และการจัดเก็บวัตถุดิบสินค้าระหว่างการผลิต หรือเป็นกระบวนการในการจัดการวางแผน

ต้นทุนโลจิสติกส์ หมายถึง ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการกิจกรรมโลจิสติกส์ของผู้ประกอบการ โดยแบ่งออกเป็น 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมการบริหารจัดการ กิจกรรมคลังสินค้า กิจกรรมสินค้าคงคลัง และกิจกรรมการขนส่ง

รอบการผลิต หมายถึง การผลิตนมโรงเรียนของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมใน 1 ปีการศึกษา ซึ่งเป็นระยะเวลา 9 เดือน ดังนั้นในการคำนวณ 1 รอบการผลิต หมายถึง ในภาคเรียนที่ 1 และ ภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2559

โควตาการผลิต หมายถึง ปริมาณการผลิตนมโรงเรียนที่มีทั้งแบบพาสเจอร์ไรส์และแบบยูเอชที ซึ่งได้รับสิทธิจากคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมจัดสรรให้ผู้ประกอบการทำการผลิตนมโรงเรียนทุกภาคเรียน ซึ่งจำนวนในการผลิตนมนี้จะไม่เท่ากันในแต่ละปี โดยวัดจากปริมาณน้ำนมดิบที่ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์นมมีอยู่ในปีนั้นๆ

ภาคเรียนที่ 1 หมายถึง ช่วงเวลาเปิดเรียนของนักเรียน มีระยะเวลาดังแต่เดือนกลางพฤษภาคมถึงเดือนต้นตุลาคม

ภาคเรียนที่ 2 หมายถึง ช่วงเวลาเปิดเรียนของนักเรียน ตั้งแต่เดือนกลางพฤศจิกายนถึงต้นเดือนมีนาคม

ช่วงปิดภาคเรียน หมายถึง ช่วงเวลาปิดเรียนของนักเรียน ตั้งแต่กลางเดือนมีนาคมจนถึงต้นเดือนพฤษภาคม